IAL – 11. přednáška

Techniky řešení problémů

26. a 27. listopadu 2024

Obsah přednášky:

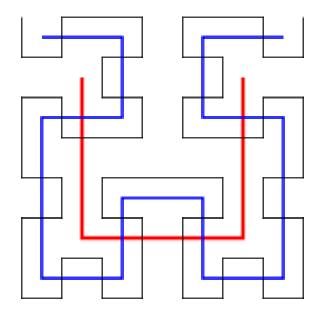
- Rozděl a panuj
 - Rekurze
 - Hanojské věže
- Dynamické programování
 - Fibonacciho čísla
 - Princip dynamického programování
 - Editační vzdálenost
 - Optimalizační problém batohu
 - Optimální BVS
 - Další případy využití dynamického programování

Rozděl a panuj

- Způsob řešení problému rozkladem na podproblémy
- Problém opakovaně rozkládáme na menší podproblémy,
 z jejichž výsledků potom složíme řešení celého problému
- Problém rozkládáme na podproblémy tak dlouho, až se dostaneme k tak jednoduchým vstupům, pro které už umíme problém vyřešit přímo
- Obvykle vede na rekurzivní algoritmus
- Příklady využití:
 - Quick sort
 - Merge sort
- Zmenši a panuj

Rekurze

- Metoda definování určitého objektu pomocí sebe sama
- Umožňuje definovat nekonečnou množinu objektů konečným popisem
- Rekurzivní struktura dat (lineární seznam)
- Rekurzivní struktura algoritmu
- Rekurze v matematických definicích
 - Definice přirozených čísel
 - Definice faktoriálu
- Definice geometrických objektů
 - Fraktály
 - Hilbertova křivka

Rekurze

- Konečnost rekurze musí obsahovat ukončovací podmínku.
- Vztah rekurze a iterace:
 - Každou rekurzi lze nahradit iterací a naopak.
 - Rekurze často průzračnější algoritmus.
 - Iterace mnohdy efektivnější, využití zásobníku nebo jiné pomocné datové struktury.
- Příčiny neefektivity rekurze:
 - Opakované vyhodnocování funkce pro některé hodnoty argumentů.
 - Režie volání funkce.

Rekurze

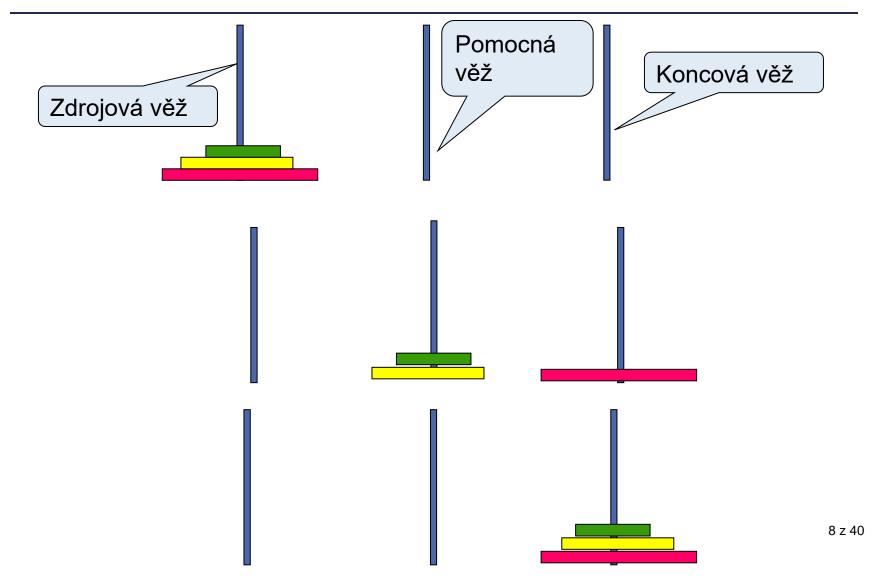
- Přímá volá se přímo
- Nepřímá volá se zprostředkovaně přes jinou funkci
- Lineární funkce volá sama sebou jen jedenkrát
- Násobná/stromová /kaskádová funkce volá sebe sama vícekrát
- Koncová rekurze
 - Rekurzivní volání je posledním příkazem funkce.
 - Např. výpočet největšího společného dělitele.
 - Některé překladače nahradí obsah současného rámce nový obsahem a nemusí vkládat nový rámec na zásobník.

Rekurze a iterace

```
unsigned rFact (unsigned n)
if n = 0:
    return 1
else:
    return n*rFact(n-1)
```

Pozn.: U všech algoritmů v této prezentaci předpokládáme použití nezáporných čísel, i když u ostatních to již nezdůrazňujeme typem unsigned.

Hanojské věže

Hanojské věže – rekurzivně

```
procedure rHanoi (int h, int from, int to, int aux)
if h > 0:
    rHanoi (h-1, from, aux, to)
    MoveDisk (from, to)
    rHanoi (h-1, aux, to, from)
```

Hanojské věže – nerekurzivně v.1

```
procedure PushInfo (int h, int from, int to, int aux)
  while h \neq 0:
    Push (S, h, from, to, aux)
    to \leftrightarrow aux
    h \leftarrow h - 1
procedure iHanoi (int h, int from, int to, int aux)
  InitStack(S)
  PushInfo(h, from, to, aux)
  while not IsEmpty(S):
       TopPop(S,h,from,to,aux)
       MoveDisk (from, to)
       PushInfo(h-1,aux,to,from)
```

Hanojské věže – nerekurzivně v.2

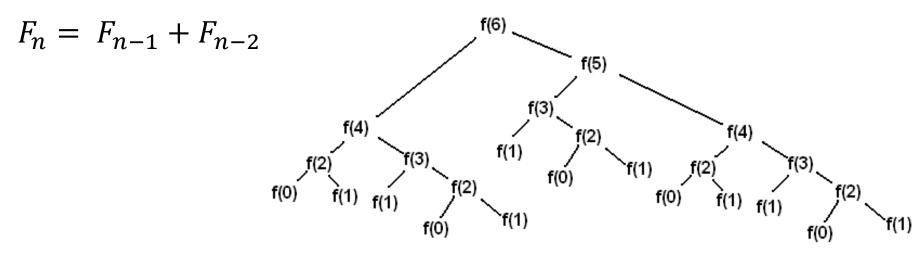
- Problém Hanojských věží lze také řešit iterativně bez použití zásobníku dle tohoto schématu:
 - Pro sudý počet disků:
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi A a B (v libovolném směru),
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi A a C (v libovolném směru),
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi B a C (v libovolném směru),
 - opakuj tyto tahy, dokud není věž přesunuta.
 - Pro lichý počet disků:
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi A a C (v libovolném směru),
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi A a B (v libovolném směru),
 - proveď legální přesun disku mezi věžemi B a C (v libovolném směru),
 - opakuj tyto tahy, dokud není věž přesunuta.

Dynamické programování

- Opět využívá rekurzivní rozklad problému na podproblémy.
- □ Pokud se ale podproblémy během rekurze opakují, řeší se pouze 1x → rychlejší algoritmy
- Využívá cyklus a pomocnou datovou strukturu.

Pozn.: Název vymyslel Richard Bellman, který zkoumal vícekrokové plánování, v němž optimální volba každého kroku závisí na předchozích krocích – tzn. dynamické plánování (programování).

Fibonacciho čísla – rekurzivně v.1


```
unsigned rFib (unsigned n)
// rekurzivní funkce pro výpočet n-tého Fibonacciho čísla
  if n = 0:
    return 0
  else:
    if n = 1:
       return 1
    else:
       return rFib(n-1) + rFib(n-2)
```

Fibonacciho čísla

- Lze ukázat, že složitost předchozího algoritmu je exponenciální (strom rekurze má přinejmenším exponenciálně mnoho listů), přestože funkci voláme pouze pro argumenty z rozsahu 0 až n.
- Proč? protože mnohokrát počítáme totéž
- □ Vylepšení co jsme již spočítali, si zapamatujeme v tabulce T a nebudeme to počítat znovu.
 - Tabulku můžeme implementovat např. globálním polem s prvky typu **int** o kapacitě *n+1* prvků, které před samotným výpočtem inicializujeme hodnotami -1.

Fibonacciho čísla – rekurzivně v.2

```
int rFib2 (int n)
  if T[n] \neq -1: // hodnota v tabulce pro n už je def.
     return T[n]
  else
     if n \leq 1:
       T[n] \leftarrow n
     else:
       T[n] \leftarrow rFib2(n-1) + rFib2(n-2)
     return T[n]
                         f(6)
                                 f(5)
            f(4)
```

Fibonacciho čísla – iterativně

- Získali jsme lineární časovou složitost.
- Dokonce ani nepotřebujeme rekurzi:

```
int iFib (int n)
  T[0] ← 0
  T[1] ← 1
  for i ← (2, n):
    T[i] ← T[i-1] + T[i-2]
  return T[n]
```

Pozn.: Nepotřebujeme ani tabulku pro n prvků, stačí nám uchovávat poslední dvě Fibonacciho čísla.

Princip dynamického programování

- Začneme s rekurzivním algoritmem, který je exponenciálně pomalý.
- 2. Odhalíme opakované výpočty stejných podproblémů.
- 3. Použijeme tabulku, ve které si budeme pamatovat výsledky podproblémů, které jsme již vyřešili (memoizace, kešování). Prořežeme tak strom rekurze a dostaneme rychlejší algoritmus.
- 4. Zvolíme vhodné pořadí řešení podproblémů, abychom se mohli vyhnout rekurzi (jednodušší algoritmus).

□ Vhodné pro úlohy:

- které lze rozdělit na podúlohy, které jsou si podobné a mohou se opakovat.
- pro které platí, že optimální řešení problému obsahuje optimální řešení podproblémů.

Editační vzdálenost

- Editační vzdálenost (Levenshteinova vzdálenost) mezi dvěma řetězci je definována jako minimální počet operací, které musí být provedeny, aby řetězce byly totožné.
- Operace: substituce, vkládání, mazání
- Příklady:

koule – boule: vzdálenost 1

koule – kdoule: vzdálenost 1

Kamil – omyl: vzdálenost 3

potemník – poutník: vzdálenost?

Editační vzdálenost

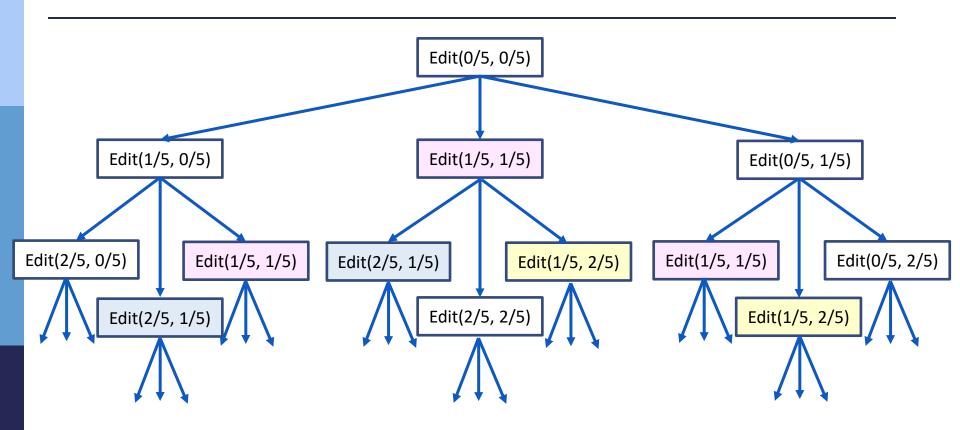
- Jaký nejmenší počet operací musíme provést, abychom z řetězce x vytvořili řetězec y?
- Každého znaku se týká nejvýše jedna editační operace, tzn. můžeme operace uspořádat zleva doprava.
- Můžeme předpokládat procházení řetězce x zleva doprava a jeho přetváření na řetězec y.
- Co může nastat pro první symbol?
 - Pokud $x_1 = y_1$, znak ponecháme beze změny a $L(x,y) = L(x_2...x_n, y_2...y_m)$
 - Znak x_1 změníme na y_1 , pak $L(x,y) = 1 + L(x_2...x_n, y_2...y_m)$
 - Znak x_1 smažeme, pak $L(x,y) = 1 + L(x_2...x_n, y_1...y_m)$
 - Na začátek vložíme y_1 , pak $L(x,y) = 1 + L(x_1...x_n, y_2...y_m)$
- Tzn. *L(x,y)* závisí na vzdálenosti sufixů, kterou lze určit rekurzivně.
- □ Vzdálenost $L(\varepsilon, y) = |y|$

Editační vzdálenost - rekurzivně

```
int rEdit (int i, int j)
                                  // řetězec x skončil
  if i > n:
    return m-j+1
  else:
    if j > m:
                                  // řetězec y skončil
      return n-i+1
    else:
      le ← rEdit(i+1,j+1) // ponechání/změna znaku
      if x[i] <> y[j]:
         le \leftarrow le + 1
      ld \leftarrow rEdit(i+1,j) + 1 // smazání znaku
      li \leftarrow rEdit(i,j+1) + 1 // vložení znaku
      return min(le,ld,li)
```

Pozn.: funkce hledá editační vzdálenost řetězců x a y, při každém volání hledá editační vzdálenost podřetězců $x_i...x_n$ a $y_i...y_m$

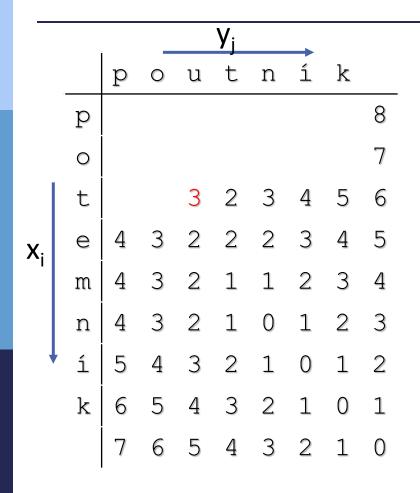
Editační vzdálenost – rekurze

Editační vzdálenost – lépe

- Časová složitost uvedeného algoritmu je exponenciální.
- □ Pro kolik různých vstupů můžeme funkci volat? (n+1)*(m+1)
- Exponenciální složitost je tedy opět způsobena opakovaným voláním funkce pro stejné hodnoty parametrů.
- Opět použijeme tabulku (matici) pro uchování již známých hodnot.
- Otočíme směr výpočtu, abychom se vyhnuli rekurzi, budeme postupovat od nejkratších sufixů směrem k delším sufixům.
- □ Výsledek algoritmus běžící v čase Θ(nm)

Editační vzdálenost - tabulka

- Obsahuje editační vzdálenost pro všechny dvojice sufixů řetězců x a y
- Vyplňujeme od nejkratších sufixů směrem k nejdelším
- Inicializace: poslední řádek a sloupec
 editační vzdálenost prázdného
 řetězce a všech sufixů příslušného
 řetězce
- Každý sufix můžeme získat 3 způsoby:
 - Přidáme pouze symbol z řetězce y
 - Přidáme symboly z obou řetězců
 - Přidáme pouze symbol z řetězce x
 - Použijeme způsob vedoucí na nejmenší editační vzdálenost (její hodnotu uložíme)

Editační vzdálenost - iterativně

```
int dpEdit (char *x, char *y)
  n \leftarrow length(x)
                                                      3 4 4 4 5 6 7 8
  m \leftarrow length(y)
                                                   0 4 3 3 3 4 5 6 7
  for i \leftarrow (0,n):
                                                  t 4 3 3 2 3 4 5 6
e 4 3 2 2 2 3 4 5
     T[i,m] \leftarrow n - i
  for j \leftarrow (0, m-1):
                                                  m 4 3 2 1 1 2 3 4
n 4 3 2 1 0 1 2 3
í 5 4 3 2 1 0 1 2
     T[n,j] \leftarrow m - j
  for i \leftarrow (n-1, 0)^{-1}:
     for j \leftarrow (m-1, 0)^{-1}:
         if x[i] = y[j]:
                                                      6 5 4 3 2 1 0 1
7 6 5 4 3 2 1 0
          d \leftarrow 0
        else:
           d ← 1
         T[i,j] \leftarrow min(d+T[i+1,j+1], 1+T[i+1,j], 1+T[i,j+1])
   return T[0,0]
                                                                            24 \times 40
```

Editační vzdálenost - operace

Kterých symbolů se dotknou editační operace? – 4 varianty:

	р	0	u	t	n	í	k	
р	3	4	4	4	5	6	7	8
0	4	3	3	3	4	5	6	7
t	4	3	3	2	3	4	5	6
е	4	3	2	2	2	3	4	5
m	4	3	2	1	1	2	3	4
n	4	3	2	1	0	1	2	3
í	5	4	3	2	1	0	1	2
k	6	5			2	1	0	1
	7	6	5	4	3	2	1	0

			u					
р	3	4	4	4	5	6	7	8
0	4	3	3	3	4	5	6	7
t	4	3	3	2	3	4	5	6
е	4	3	2	2	2	3	4	5
m	4	3	2	1	1	2	3	4
n	4	3	2	1	0	1	2	3
í	5	4	3	2	1	0	1	2
k	6		4				0	1
	7	6	5	4	3	2	1	0

pout--ník
po-temník

po-utník potemník

Editační vzdálenost - operace

	р	0	u	t	n	í	k	
р	3	4	4	4	5	6	7	8
0	4	3	3	3	4	5	6	7
t	4	3	3	2	3	4	5	6
е	4	3	2	2	2	3	4	5
m	4	3	2	1	1	2	3	4
n	4	3	2	1	0	1	2	3
í	5	4	3	2	1	0	1	2
k	6	5	4	3	2	1	0	
	7	6	5	4	3	2	1	0

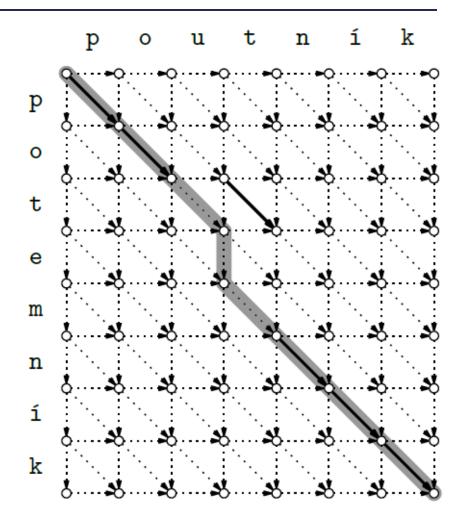
```
utník
 3 3 3 4 5 6 7
 3 3 2 3 4 5
 3 2 2 2 3 4
 3 2 1 1 2 3
4 3 2 1 0 1 2 3
 4 3 2 1 0 1 2
6 5 4 3 2 1 0 1
```


pout-ník
potemník

Editační vzdálenost – graf

- Lze také popsat pomocí orientovaného grafu (symetrický problém):
 - Vrcholy jednotlivé pozice v obou řetězcích
 - Hrany možné operace (ponechání, změna, smazání, vložení znaku)
 - Délka hran 0 pro ponechání nezměněného písmene, v ostatních případech 1
 - Hledáme nejkratší cestu z vrcholu (0,0) do (n,m)

Optimalizační problém batohu

- 0-1 Knapsack problem
- Máme batoh, který má danou nosnost.
- Dále máme množinu věcí, každá věc má určitou hmotnost a svoji cenu.
- Úkol: vybrat do batohu věci tak, aby nebyla překročena jeho nosnost a zároveň součet cen vybraných věcí byl maximální.

Pozn.: Problém batohu je NP-úplný problém.

Optimalizační problém batohu

□ Formálněji:

- Nosnost batohu celé číslo W > 0
- $(v_1, ..., v_n)$ je n-tice celých kladných čísel, kde v_i je hodnota (cena) položky i
- $(w_1, ..., w_n)$ je n-tice celých kladných čísel, kde w_i je váha položky i
- \square Hledáme množinu T, která splňuje následující podmínky:
 - $T \subseteq \{1 ... n\}$ řešením je podmnožina zadaných věcí
 - $\mathbf{v}_{i} = \sum_{i \in T} v_i$ je maximální ze všech možných (hledá se maximální hodnota podmnožiny věcí)
 - $\sum_{i \in T} w_i \leq W$ celková váha věcí musí být menší nebo rovna nosnosti batohu

Optimalizační problém batohu

0-1 Knapsack Problem

```
value[] = {60, 100, 120};
weight[] = {10, 20, 30};
W = 50;
```

Solution: 220

```
Weight = 10; Value = 60;

Weight = 20; Value = 100;

Weight = 30; Value = 120;

Weight = (20+10); Value = (100+60);

Weight = (30+10); Value = (120+60);

Weight = (30+20); Value = (120+100);

Weight = (30+20+10) > 50
```

Problém batohu – řešení

- Rozložíme problém na podproblémy, které potom budeme skládat:
- Pokud nemáme žádnou věc hodnota batohu je nulová
- Pokud už máme v batohu nějaké věci (batoh už má nějakou cenu a zbývá nám menší váha, kterou můžeme využít), pro každou další věc máme 2 možnosti co udělat:
 - Přidat věc do batohu je-li váha věci menší, než zbývající váha, kterou můžeme využít, můžeme věc přidat a zvýšit tak cenu batohu
 - Nepřidat věc do batohu hodnota batohu zůstane stejná, ale ušetříme váhu pro jiné věci
- Kterou možnost vybrat? vybereme možnost, která vede na maximalizaci hodnoty batohu

Problém batohu – řešení

□ Formálněji:

OPT(i, w) – podmnožina věcí s maximální hodnotou a váhovým limitem w

$$OPT(i,w) = \begin{cases} 0 & pro \ i = 0 \\ OPT(i-1,w) & pro \ w_i > w \\ max\{OPT(i-1,w), v_i + OPT(i-1,w-w_i)\} & jinak \end{cases}$$

Problém batohu – rekurzivně

```
int rKnapsack (int n, int W, int wt[], int val[])
// Vrací maximální hodnotu věcí, které nepřekročí nosnost W
// n je aktuální počet dostupných věcí
  if n = 0 or W = 0:
    return 0
 else:
    if (wt[n-1] > W): // váha pol. překračuje nosnost
      return rKnapsack(n-1, W, wt, val)
                     // položka může být přidána
    else:
      return max (
        val[n-1]+rKnapsack(n-1, W-wt[n-1], wt, val),
        rKnapsack(n-1, W, wt, val))
```

Pozn.: váha a cena n-té věci je na indexu n-1.

Problém batohu – rekurze

Příklad rekurze pro kapacitu batohu 2 jednotky a 3 položky (každá s váhou 1 jednotka).

```
wt[] = \{1, 1, 1\}, W = 2, val[] = \{10, 20, 30\}
                      K(3, 2)
                                 ----> K(n, W)
           K(2,2)
                                   K(2,1)
                K(1,1)
                                          K(1,0)
      K(1,2)
K(0,2) K(0,1) K(0,1) K(0,0) K(0,1) K(0,0)
                                                34 z 40
```

Problém batohu – lepší řešení

- Rekurzivní řešení je neefektivní, protože opakovaně řeší stejné podproblémy.
- Budeme raději ukládat výsledky již vyřešených problémů do vhodné "tabulky".
 - Řešíme optimalizační problém s dvěma parametry (počet sebraných věcí a maximální váha), proto vytvoříme dvojrozměrné pole M o velikosti n x W.
 - Pozice *M[i,w]* bude obsahovat maximální hodnotu (cenu), kterou jsme schopni získat při využití věcí *0..i* a maximální váhy *w.*
 - Optimální řešení bude na pozici *M[n,W]*.
- Výsledná časová složitost: Θ(nW)

Problém batohu – iterativně

```
int dpKnapsack (int n, int W, int wt[], int val[])
// Vrací maximální hodnotu věcí, které nepřekročí nosnost W
  for i \leftarrow (0, n):
    for W \leftarrow (0, W):
      if i = 0 or w = 0: // nemáme žádnou věc nebo váhu
        M[i,w] \leftarrow 0
      else:
         if wt[i-1] \leq w: // věc lze přidat
             M[i,w] \leftarrow max(
                 val[i-1] + M[i-1, w-wt[i-1]], M[i-1, w]
         else:
                             // věc nelze přidat kvůli váze
           M[i,w] \leftarrow M[i-1,w]
  return M[n,W]
```

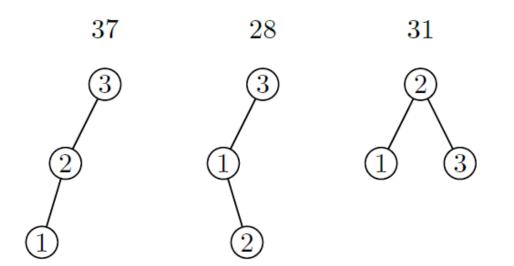
i	v _i	w _i
0	1	1
1	6	2
2	18	5
3	22	6
4	28	7

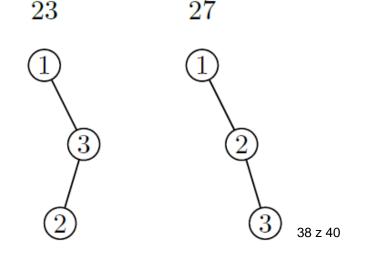
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
{}	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
{0}	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
{0,1}	0 *		6	7	7	7	7	7	7	7	7	7
{0,1,2}	0	1	6	7	7	-18 ∢	19	24	25	25	25	25
{0,1,2,3}	0	1	6	7	7	18	22	24	28	29	29	-40
{0,1,2,3,4}	0	1	6	7	7	18	22	28	29	34	35	40

Optimální BVS

- Optimalizace BVS podle četnosti vyhledávání jednotlivých položek při zachování pravidel BVS
- Cíl: častěji vyhledávané položky umístit blízko ke kořeni
- Cena: počet navštívených vrcholů

klíč	Počet vyhledávání
1	10
2	1
3	5

Optimální BVS – rekurzivně

- Máme *n* položek s klíči $x_1 < ... < x_n$ a kladnými váhami $w_1, ..., w_n$
- Každému BVS lze přiřadit cenu C:

$$C = \sum_{i} w_i h_i$$

- \square kde h_i je hloubka klíče x_i (kořen je v hloubce 1)
- Optimální BVS BVS s nejnižší cenou (při daném počtu vyhledávání jednotlivých klíčů)
- Do kořene postupně vkládáme všechny možné prvky a rekurzivním voláním téže funkce konstruujeme optimální levý a pravý podstrom.
- Algoritmus s exponenciální časovou složitostí

Optimální BVS – rekurzivně

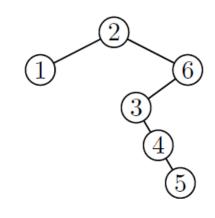
```
int rOptBVS (int i, int j)
  if i > j:
                          // prázdný úsek, BVS s cenou 0
    return 0
  else:
    W ← wi + ... + wj // celková váha prvků
                               // inicializace ceny
    C \leftarrow MaxInt
    for k \leftarrow (i,j):
                               // všechny volby kořene
      cl ← rOptBvs(i, k-1) // cena levého podstromu
      cr ← rOptBvs(k+1, j) // cena pravého podstromu
      C ← min(C, cl+cr+W) // celková nejlepší cena
    return C
```

Optimální BVS – iterativně

- Cena optimálního BVS pro danou n-tici (úsek) klíčů závisí pouze na ceně optimálního BVS pro menší n-tice (úseky).
- Tabulku mezivýsledků můžeme vyplňovat postupně od nejkratších n-tic (úseků) množiny klíčů k nejdelším.
- Pro snadnější rekonstrukci stromu budeme v další tabulce také uchovávat nejlepší možný kořen pro danou n-tici klíčů.
- Algoritmus poběží v čase Θ(n³)

Optimální BVS – iterativně

```
int dpOptBVS (int n, int key[], int w[], int K[])
// počet prvků n, seřazená posloupnost klíčů key,
// odpovídající posloupnost vah w, tabulka kořenů BVS K
                                           // prázdné stromy - cena 0
  for i \leftarrow (1, n+1):
    T[i, i-1] \leftarrow 0
  for d \leftarrow (1, n):
                                           // všechny délky úseků
    for i \leftarrow (1, n-d+1):
                                           // všechny začátky úseků
      i \leftarrow i+d-1
                                           // konec aktuálního úseku
                                   // celková váha úseku
      W \leftarrow w[i] + ... + w[j]
      T[i,j] \leftarrow MaxInt
                                   // inicializace ceny
      for k \leftarrow (i,j):
                                       // všechny volby kořene
         C \leftarrow T[i,k-1] + T[k+1,j] + W // cena stromu
                                           // průběžné minimum
         if C < T[i,j]:
           T[i,j] \leftarrow C
           K[i,j] \leftarrow k
  return T[1,n] // výslená cena optimálního BVS
```


Konstrukce optimálního BVS

- Kořenem je prvek s indexem r = K[1,n]
- Jeho levým synem bude kořen optimálního BVS pro úsek 1,...,r-1, což je prvek s indexem K[1,r-1]
- Jeho pravým synem bude kořen optimálního BVS pro úsek *r+1,...,n*, což je prvek s indexem *K*[*r+1,n*]
- Lze snadno implementovat rekurzivním algoritmem s lineární časovou složitostí.

Využití dynamického programování

- Nalezení nejdelší neklesající posloupnosti
- Nalezení nejdelší společné podsekvence dvou řetězců (symboly na sebe nemusí přímo navazovat)
- Viterbiho algoritmus pro skryté Markovovy modely
- Needleman-Wunsch a Smith-Waterman algoritmus pro zarovnání dvou sekvencí
- Bellman-Ford algoritmus pro nalezení nejkratší cesty v ohodnoceném grafu (pracuje i se záporně ohodnocenými hranami)
- Cocke-Kasami-Younger algoritmus pro syntaktickou analýzu
- Held-Karpův algoritmus pro TSP